

НЕШТО О ВОЈНОМ ОБРАЗОВАЊУ НАШИХ ОФИЦИРА У ВОЈНИМ ШКОЛАМА

Војно образовање официрског кадра веома је важан фактор за изградњу наше Армије и њену борбену готовост. Наше руководство, а нарочито друг Тито, поклањали су томе питању велику пажњу још од самог почетка Народноослободилачког рата.

Ми ћемо у овом чланку изложити своје мишљење о војном образовању нашег официрског кадра кроз рат и после рата. Пре свега, задржаћемо се на ономе чиме су се у томе руководили наша Партија и Врховни командант у периоду од стварања ПОЈ и НОВ па до стварања ЈА, 1945 године, у одређивању и организовању војно-политичке обуке наших официра, како су официри стицали војно образовање и какви су резултати били постигнути.

Циљ школовања старешина у НОВ и ПОЈ зависио је од развоја борбе у појединим етапама Народне револуције. Наша Партија повела је оружану борбу за ослобођење, углавном, без школованог официрског кадра за овакву борбу и уздигла на дужности официра револуционарне војске борце предане своме народу, који су у борби показали способност и особине потребне за извршавање постављених задатака. То су били најбољи међу најбољима, храбри, пожртвовани борци, спремни да без оклевања положе свој живот за ослобођење и револуционарни преображај наше земље. Међу њима су били бивши шпански борци, који су донели велико војно искуство из шпанског грађанског рата, затим радници, сељаци и борци из редова напредне интелигенције и незнатан део официра и подофицира бивше југословенске војске, који су пришли нашем покрету и који су унели у нашу војску оно што се као позитивно могло узети од старе армије. Ето, од таквих, претежно нешколованих бораца стварао се нов кадар наше војске.

Наши су официри кроз саму борбу стицали искуство и знање за управљање јединицама. Штабови су са целим борачким и командним саставом изводили припреме за акције, а после изведених акција вршили њихову анализу и критику рада и борбених дејстава јединица и штабова. Том приликом, на основу искуства које су сами стекли, команданти су обучавали потчињене основама тактике, командовања и организације НОВ. Према томе, борба и у њој стечено искуство били су главна школа нашег кадра.

Пораст и развој јединица и све већа сложеност борбених дејстава и командовања изазвали су потребу да се код Главних штабова и већих једи-

ница, а у циљу јединственог руковођења, на ослобођеним територијама образују кратки војни курсеви, на којима би се командири чета и батаљона, као и најбољи борци, упознавали са наоружањем, дисциплином, командовањем и основама тактике НОВ. Курсеви су били формирани у чете и батаљоне, тако да су, поред извођења обуке, били увек спремни да извршавају и борбене задатке. Обука је извођена на ослобођеним територијама или за време предаха, ако су се кретали са већим штабовима. Код Врховног штаба, Главних штабова и штабова корпуса образовани су стални курсеви који су се касније почели називати официрским школама. Официри осталих родова војске (артиљерије, инжињерије, везе) обучавали су се на посебним курсевима и школама или у оквиру већ постојећих пешадиских официрских школа.

Почетком новембра 1942 године образован је Виши курс при Врховном штабу, а наредбом Врховног команданта од 4 новембра 1942 године и Војна школа Врховног штаба НОВ и ПОЈ, која је имала: Виши курс — за спремање команданта батаљона и бригада и Нижи курс — за спремање водника и командира чета (Тито: „Стварање и развој Југословенске армије“, стр. 182 и 389).

Крајем 1941 године, код Главног штаба Хрватске, организован је I курс за спремање нижих старешина, из кога су се развили и курсеви за усавршавање вишег официрског кадра, а 1943 године школе и курсеви по родовима војске.

У првој половини 1943 године у Словенији је постојао Пешадиски официрски курс, а крајем 1943 године образована је Виша и Нижа официрска школа и официрске школе по родовима војске (артиљериска, инжињериска, за везу, обавештајна, тенковска), као и подофицирска школа.

У наредби Врховног штаба од новембра 1942 године дат је и програм који је обухватао тактичку обуку у оквиру пешадиског батаљона, пука и бригаде у разним видовима боја. У њему је било предвиђено: „решавање тактичких задатака на карти и терену у оквиру батаљона, пука, бригаде и дивизије, нарочито примењених на партизанску формацију и партизански начин ратовања...“, затим, читање карата, тактичка употреба пешадиског наоружања, основна знања из фортификације и службе везе.

И ово неколико података, који се односе на прве године нашег Народноослободилачког рата, јасно показују да је наше врховно руководство придавало велики значај проблемима школовања официрског кадра и да је сам начин школовања имао одређени систем и програм који је одговарао задацима који су непосредно стајали пред официрима као извршиоцима тих задатака.

Колику је важност Врховни командант, друг Тито, придавао школовању официра, види се и из његовог говора који је, 21 октобра 1943 године, одржао апсолвентима војног курса, у коме је, између осталог, рекао: „Осјећам велико задовољство и понос што могу, данас и овдје, да поздравим официре — апсолвенте наше прве војне школе — и то официре који су већ прошли кроз велике и тешке битке, који су на бојном пољу стекли драгоцјено искуство, а овдје, у војној школи, добили прво потребно теоретско знање како би спојено и међусобно оплођено искуство и знање могли још боље употријевити на добробит нашег народа, у борби за коначно ослобођење свих народа Југославије“... „Али ви ћете имати и велики задатак сутрашњице, када наш народ, једним дијелом, буде одложио оружје — да се са

свим снагама баци на изградњу наше нападене и порушене земље. Тада ћете ви бити руководиоци једне народне армије, која ће бдити над тековинама што ће их стицати наш народ, изграђујући бољу и срећнију будућност“.

(Тито: „Стварање и развој Југословенске армије“, стр. 248, 250 и 251).

У задњој етапи, после ослобођења Виса, а у циљу припремања кадра за извођење крупних операција за дефинитивно ослобођење земље, организовани су официрски курсеви родова војске у Италији, на отоку Вису, у ослобођеној Србији, а упућиване су и групе виших официра у војне академије и школе у СССР и вршена саветовања виших штабова по питањима оператике (која су била стална форма рад: од почетка НОР-а). У то време наша се Армија брзо наоружавала савременим наоружањем, првенствено оним које је отето од непријатеља, а делом и добијеним од Савезника са истока и запада. Наши Савезници су омогућавали школовање нашег кадра, али су, у исто време, у нашу Армију уносили елементе своје ратне доктрине. У процесу каснијих операција то није имало штетних последица благодаречи умешности наших виших штабова, који су умели усклађивати дејства свих јединица, без обзира на утицај савезничких инструктора.

У тој ситуацији, која је значила нов период у развоју наше Армије, наше командовање користило је своје стечено искуство и смело примењивало нове тактичке и оперативне форме (пробод фронта, заузимање утврђених рејона), које су наметали услови завршних операција.

Као што смо већ истакли, наш кадар је у току рата стицао војно образовање, углавном, кроз ратну праксу. У школама и на курсевима разрађивано је и коришћено стечено ратно искуство и ратне традиције наших народа, као постигнућа савремене војне науке, која су примењивана на нашу стварност. Кадар који је завршио школу у ратној пракси користио је усвојена знања, тражио и проналазио нове форме усвајања ратне вештине. Школе и курсеви руковођени су из центра (Врховни штаб, Главни штабови), тако да се све више постизало јединствено гледање по разним питањима и стварао систем који се развијао према етапама наше Народне револуције.

Захваљујући томе јединственом руковођењу у васпитавању официрског кадра наше Армије, наш је кадар кроз све етапе рата био способан да извршава задатке који су му постављани, да у задњој етапи борбе организује савремену армију од 800.000 људи, да њоме успешно командује и победоносно заврши рат.

Народнослободилачки рат и победа наше Армије показали су исправност линије наше Партије, потврдили исправност војне доктрине наше Армије и високе војне квалитете нашег официрског кадра. Зато наше искуство, стечено у Народнослободилачком рату, као и наша доктрина, која је стварана у њему, могу да помогну осталим поробљеним народима, који живе под сличним условима у проналажењу метода за вођење сопствене борбе.

У послератном периоду, у новим условима, наша Армија се изграђивала и изграђује у савремену регуларну армију, која има задатак да чува тековине Народне револуције и изградњу социјализма у својој земљи. Ти велики задаци, нарочито у послератним сложеним војно-политичким условима у свету, у којима се развија процес идеолошке и ослободилачке борбе малих и поробљених народа, у првом реду захтева од нашег кадра велике напоре да би постигао одговарајуће војно и политичко образовање.

По завршетку рата, у новим условима, у погледу организације наше Армије и усавршавања њеног кадра, ослонили смо се, у првом реду, на искуства која су се у том погледу стекла у Црвеној армији. На темељу тога отварале су се нове официрске школе и училишта за поједине родове војске, а већ постојеће су се повећавале и даље усавршавале. Као наставници у тим школама у почетку су се претежно користили официри из бивше југословенске војске, који су се вратили из заробљеништва и били примљени у нашу Армију, а делом и они официри који су учествовали у Народноослободилачком рату. Да би се искуства Црвене армије из Другог светског рата користила приликом војног образовања наших старешина, у наше школе, училишта и више штабове, дошли су као инструктори официри из редова Црвене армије.

У то време наш наставнички кадар у школама није имао довољно искуства, нити је био способан, а совјетски инструктори нису умели или нису хтели да ускладе богата искуства Црвене армије са искуствима нашег Народноослободилачког рата, нашим условима, и материјалном базом наше Армије. На тај начин, без икаквих измена и прилагођавања нашим условима, у нашу Армију су пренете поједине поставке, норме итд., које су усвојене у Црвеној армији.

Многи наши официри, по повратку са школовања у Совјетском Савезу, где су донекле механички усвојили војна знања из организације, тактике и оператике Црвене армије, у почетку нису могли избећи шаблонско примењивање стеченог знања.

Оваква, једноставна примена совјетских војних схватања, која одговарају сасвим другим условима, и њихово шаблонско уношење у наш кадар и организацију Армије, нарочито у првим годинама после рата, довела је до раскорака између система организације и обуке у Армији и њене материјалне базе, која тражи својствен систем обуке и својствену војну доктрину. Тако, на пример, разне норме нису одговарале нашој стварности, није се поклањало довољно пажње коришћењу земљишта и развијању тактичко-оперативног размишљања — нарочито у родовима војске, придавао се већи значај и давало много времена за разрађивање документације на уштрб тактичког одлучивања и решавања важнијих проблема (иако је документација само писмена формулација организационих и тактичко-оперативних решења и проблема), итд.

Иако је наше командовање учавало те недостатке и предузимало мере да се искуства Црвене армије корисно примене на нашу стварност и да се приступи анализи наших конкретних услова и схватања која би одговарала тим условима, у то време, нарочито због отпора совјетских инструктора и недовољног схватања суштине ствари од стране већег броја официра (нарочито у школама), није се могло доћи до значајнијих резултата у том смислу.

Можда је било потребно да и у том погледу сама пракса оповргне такво гледиште совјетских инструктора и да нама самима открије грешке у организацији армије и њеној припреми и да нам даде правац за успешно решавање тих питања.

Ми, дакле, у то време, нисмо успели да применимо марксистичку поставку Фрунзеа, који каже:

„— не може се пронаћи доктрина која је у стању да буде животног организуюћи моменат за армију. Сви њени основни елементи већ постоје у датој средини, а рад теоретске мисли састоји се у одразу тих елемената, у

стварању система од њих и довођењу истих у сагласност са главним поставкама војне науке и захтевима ратне вештине“ (М. В. Фрунзе, „Изабрана дела“, издање Политичке управе ЈА, 1946 године, стр. 33).

Резолуција III пленума ЦК КПЈ од 30 децембра 1949 године дала је опште смернице за развој нашег школства. У духу тих смерница, а на основу наших услова и потреба, пред наше војне школе поставили су се следећи задаци:

1 — У духу даљег изграђивања наше војне доктрине прићи анализи и обради наших услова; погледе и искуства савремених развијених армија саобразити нашим приликама; одбацити шаблонско примењивање совјетских искустава.

2 — Приступити разради искустава стечених у Народноослободилачком рату и извршити анализу наше војне доктрине изграђене у току рата.

3 — Извршити критичку анализу погледа и схватања бивше југословенске војске и проучавати историју ратова наших народа.

4 — У складу са нашим условима користити разна искуства других, савремених армија.

5 — Брже и смелије развијати и усавршавати нашу војну доктрину на основу напред поменутих елемената.

6 — Усавршити систем школовања официрског кадра и обуку јединица, ускладити их и усмерити тако да у потпуности одговарају нашим условима.

Овде треба напоменути не само то, да је погрешно шаблонско преносење у нашу Армију совјетских војних схватања која не одговарају нашим условима, већ и одбијање коришћења и оних совјетских војних искустава и начела (као и искуства и начела других армија) која су већ у рату проверена и која могу корисно послужити за усавршавање наше војне доктрине, ако се умешно прилагоде нашим условима.

Неоспорно је да наша искуства из Народноослободилачког рата треба уопштити. Уопштавање се не може извршити пре но што се тачно утврди однос услова и борбених дејстава, те је зато потребно да се прво анализирају сви услови који су утицали на карактер борбених дејстава, да би се видело колико су и у коме смислу та дејства зависила од услова, а затим, како су се и уколико конкретно користили стварни услови. На тај начин јасно ће се увидети због чега су и како — под којим стварним условима и на који начин — користила ноћна дејства, маневри најразличнијих форми, изненађење непријатеља, заузимање насељених места, уништавање сталних објеката, итд. Тек тако, свестраном анализом прочишћено искуство моћи ће се уопштити и корисно употребити за изградњу наше војне доктрине.

Исто тако, потребно је извршити критичну анализу војне доктрине, схватања и погледа бивше југословенске војске, да би се из њих издвојили и целисходно користили они елементи који одговарају нашим општим условима, а којих, свакако, има. Притом, не треба губити из вида ни значај правилног коришћења искуства из историје ратова наших народа, који, такође, могу корисно послужити усавршавању и продубљивању наше војне доктрине.

У досадашњем систему војног образовања наших официра и обуке наших јединица било је недостатака, али, без обзира на њих, наша је Армија (а са њом и официрски кадар) постигла завидне успехе и поставила солидне основе за даљи свој развој и усавршавање.

Наше војне школе, нарочито Војна академија, досада су, у том погледу, учиниле велики напредак и подигле се на степен који одговара савременој армији, како по средствима за наставу, тако и по квалитету наставничког кадра. Тако, на пример, нарочито у последње време, шаблонско преношење совјетских искустава изчезава; приступило се изучавању искустава из НОР и њиховом примењивању у решавању тактичких задатака; решавању тактичких и оперативних задатака прилази се реалније и на основу услова који су одраз наше материјалне базе; теориске поставке проверавају се на земљишту, на практичним занимањима и вежбама; траже се нови начини решавања задатака, нарочито по задацима родова војске; пишу се нови, оригиналнији уџбеници који одговарају нашим условима; шири круг наставничког кадра у школама (па и официра у трупи) бави се све више научним радом, итд.

Поред тога, наставнички је кадар, кроз праксу, усвојио савремени метод очигледне наставе и примењује га при извођењу тактичких задатака и занимања на земљишту. Он већ сада успешно разрађује и припрема претходан наставни материјал, а уз свестрану подршку и помоћ управа војних школа и Академије, наставнички колективи имају све услове за даљи развој и побољшање квалитета наставе — наставног материјала, организације и методике у извођењу наставе.

Данас, као никада досада, пред нас се поставља у најоштријој форми задатак изграђивања наше Армије сопственим снагама и потреба даљег усавршавања наше војне доктрине и система школовања наших кадрова.

Како наше војне школе, а нарочито Војна академија, треба да претстављају жариште научног војног рада и даље борбе за усавршавање наше војне доктрине и центар за уједначавање гледања на војно дело уопште, то би, по нашем мишљењу, требало: што више побољшати услове за стваралачки и научни рад наставничких колектива, усавршити систем организације њиховог научног и стваралачког рада, поклонити више пажње квалитету рада, водити више рачуна о оптерећењу наставника и њиховим реалним могућностима, посветити већу бригу избору и припреми наставника, усавршавати методику и организацију извођења наставе и водити још оштрији курс за постизање јединственог гледања на систем и метод наставе и војно дело уопште. Поред тога, наставницима тактике и родова војске требало би омогућити чешиће учествовање на тактичким вежбама, командно-штабним ратним играма и маневрима. Исто тако, било би корисно да повремено пођу и у трупу ради студије и упознавања извесних проблема чије решење треба проверити, како би, после тога, могли успешније примењивати стечена искуства у настави и својом сарадњом у часописима преносити их на остале официре, што би припомогло да се многа питања успешно реше. Међутим, то је само једно од могућих решења. У циљу измене мишљења, гледања и искустава по питањима методике наставе, организације система рада и разних тактичких и оперативних проблема, можда би била целисходна примена плански организованих дискусија наставника из разних наставничких колектива, разних командних инстанција и родова војске.

Исто тако, на научним конференцијама, унутар наставничких колектива (које по важности долазе одмах иза индивидуалног рада и усавршавања), могле би се водити дискусије по истим и сличним питањима са циљем да се, у оквиру читавог колектива, постигне јединствено мишљење и донесу по-

требни закључци. Те конференције требало би планом унапред предвидети и укључити у општи систем наставе наставничког колектива.

Иако се рад у нашим војним школама данас, углавном, правилно одвија и даје задовољавајуће резултате, ипак се уочавају извесни недостаци које ћемо, нешто уопштене, поменути.

У нашим војним школама, па и у Војној академији, наставници, у већини случајева, имају двоструке улоге (улогу наставника као групни руководиоци — предавачи и улогу разрађивача тактичких, односно оперативних задатака). Чак се и то дешава да држе предавања или разрађују задатке разних командних инстанција и видова боја или обављају једно и друго. Додуше, таквим радом постиже се квантитет, али на штету квалитета предавања или разраде задатака, јер једновремено обављање два различита рада (ако се, на пример, у исто време изводи тактички задатак по теми „сд у одбрани“, а разрађује материјал за тему „сд у нападу“, или „сд у одбрани на планинском земљишту“ и слично), неминовно иде на штету квалитета, а нарочито онда када се за то нема довољно времена, што је у пракси скоро редовна појава. Због тога, досад, наши тактички и оперативни задаци (нарочито у обради) нису имали довољно оригиналности, већ су махом рађени према совјетском систему, поједине лекције биле су више или мање превод руских лекција, а методске разраде задатака тако подешене да старешински кадар није могао испољити потребну самоиницијативу у решавању разних проблема које је наметала одређена тактика или оперативна ситуација. При томе, слушаоци су обучавани прилично једнострано, обрађујући припрему и извођење боја (операције) у врло ограниченом степену (углавном, само до извршења ближег задатка), тј. дотле докле се борба одвија по унапред предвиђеном плану, тако да су занемаривани најкомплицованији моменти када се ситуација веома брзо мења, када су борбена дејства разноврсна и када треба доносити брзе и иницијативне одлуке (на пример, у току борбе по дубини). Осим тога, разрађивани су претежно основни видови боја или операције, тј. „пробој позициона одбране“ и „позициона одбрана“, а маневрска одбрана, одбрана на широком фронту, одбрана или напад у осталим условима, итд., врло мало, а и то без довољно оригиналности. Ми верујемо да то потиче отуда што су официри који су прошли кроз совјетске школе (а сада су наставници у нашим школама и Академији) тамо, углавном, прорађивали та два основна вида о којима има највише литературе и наставног материјала. Због тога наши наставници и наставнички колективи треба да отстране ове недостатке, уколико их још има, и да у своје нове лекције и разраде тактичких, односно оперативних задатака унесу потребне измене и оригиналност која произлази из наших услова. Да би се то постигло, неопходно је да се наставницима по школама и у Војној академији да одређенији правац рада и даљег усавршавања. У том смислу, на пример, у Војној академији, треба водити рачуна о томе да наставници, као предавачи, а нарочито као разрађивачи задатака, раде за дуже време само на једној истој инстанцији (пук или дивизија), како би се што боље усавршили и стекли што богатије искуство и дали свој удео у усавршавању методике и тактике.

Изгледа нам да се у нашим школама, па и у трупи, разради гломазне документације поклања много већа пажња но што она заслужује, а то у многоме спутава здраво размишљање и иде на уштрб вежбања у бржем и целиходнијем доношењу одлуке. То је, свакако, последица утицаја совјетских

школа и совјетских инструктора. Зато би, и у том смислу, требало извршити потребну ревизију, нарочито у школама.

Несумњиво је да је за решавање наведених проблема и потпуније уклањање поменутих недостатака неопходно потребна конкретно организована сарадња између школа и Војне академије, с једне, и органа Генералштаба, који су непосредније заинтересовани за ову проблематику, с друге стране.

Треба напоменути и то да је у данашњој наставној пракси мало учињено да се видније испољи стваралачки рад наших слушалаца, нарочито у Војној академији у којој се налазе наши старији ратни руководиоци који, поред теориске спреме, стечене у току школовања, располажу и богатим ратним искуством. Они би могли својим стваралачким радом и активним учешћем у теориској обради и уопштавању нашег ратног искуства знатно допринети усавршавању наше војне доктрине и њеном теориском оформљавању. То би се могло постићи путем самосталних и дипломских радова и свестраних дискусија по темама које би разрадили не само наставнички колективи, већ и слушаоци, на пример, из области искустава из НОР, класичних дела војне теорије и других проблема тактике и оператике. Исто тако, било би штетно и погрешно ако би се допустило да слушаоци и даље скоро механички стичу знање, а да се не активирају и у томе правцу. Ми верујемо да су наши слушаоци дорасли и томе задатку, а то нам најбоље показује њихово искуство у рату у коме су видно испољили своје способности за стваралачки рад и потврдили га својим борбеним успесима. С друге стране, то би им олакшало успех у њиховом индивидуалном раду.

На крају, још једанпут истичемо неопходну потребу за даљим продубљивањем и усавршавањем рада у нашим школама и Војној академији, а нарочито у погледу што већег стваралаштва, оригиналности и квалитета.